

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**

Юридичний інститут

**Кафедра конституційного, міжнародного
та адміністративного права**

Грицан О.А.

Парламентське право

**Методичні вказівки для самостійної роботи
для студентів магістратури денної форми навчання,
спеціальність
081 право**

м. Івано-Франківськ, 2020

Затверджено на засіданні кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права (протокол від «27» серпня 2020 року № 1)

Схвалено Науково-методичною радою Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (протокол № ____ від «____» _____ 2020 р.

Рецензенти:

Розвадовський В.І.

завідувач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кандидат юридичних наук, доцент

Книш В.В.

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Грицан О.А. Парламентське право: Методичні вказівки для самостійної роботи для студентів магістратури денної форми навчання, спеціальність 081 правознавство / Ольга Анатоліївна Грицан. – Івано-Франківськ: Навчально-науковий Юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2020.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» студентами магістратури денної форми навчання. У вказівках викладені: програма курсу, питання для самостійного опрацювання, короткі методичні рекомендації, практичні завдання, контрольні питання, список нормативно-правових актів, навчальної та наукової літератури до кожної із тем.

ВСТУП

Роль парламенту в житті кожної демократичної держави надзвичайно важлива. Саме цей державний орган має найбільший вплив на формування основних напрямків політики як всередині держави, так і в її зовнішніх зносинах, встановлює загальнообов'язкові правила поведінки шляхом видання законів, визначає економічний рівень життя населення, а також виступає від імені усього народу, який його обрав. Згідно з теорією розподілу влад, парламент, з наданою йому законодавчою владою, не вважається найвищим органом держави, однак є першим серед рівних.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Парламентське право» є:

- 1) зміст парламентаризму та інституту парламентського права України, його окремих норм;
- 2) практика реалізації норм парламентського права України;
- 3) теорії і погляди, розроблені дослідниками парламентського права України.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- теорії парламентаризму, парламентської діяльності, парламентського права;
- історію становлення парламентаризму, парламентського права в Україні та світі;
- особливості правового, насамперед, конституційно-правового регулювання парламентської діяльності;
- порядок діяльності парламенту України;
- проблеми правового регулювання парламентської діяльності, включаючи законодавчий процес.

вміти :

- правильно формулювати юридичні поняття і категорії;
- самостійно проводити правовий аналіз норм парламентського права;
- робити висновки про застосування на практиці різних норм парламентського права;
- тлумачити джерела парламентського права України.

II. ЗАДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
Змістовий модуль 1
«Загальні положення парламентського права України»

Тема 1. Парламентаризм як явище суспільного життя

Завдання для опрацювання:

1. Перелічіть переваги і недоліки представницького управління у формі таблиці.
2. Підготовка повідомлення щодо розвитку інституту парламенту Англії.
3. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

Виконання першого самостійного завдання необхідно здійснити у формі такої таблиці:

Переваги представницького управління	Недоліки представницького управління
1. у владі участь бере весь народ	1. перетворення представницьких установ, у певних випадках, у осередки демагогії, яка нічого не вирішує
2. ...	2. ...
3. ...	3. ...

Під час виконання другого завдання студенти повинні врахувати, що парламент Англії почав формуватися у XIII столітті, а поштовх цьому дала політична боротьба баронів, церкви, лицарства і міст із королем за Конституцію. Знаменним на цьому етапі став 1215 рік, коли була підписана Велика хартія вольностей, що встановлювала олігархічне правління 25-ти баронів Англії.

Після цієї поступки англійські королі вели постійну боротьбу проти Хартії. Після того як король Генріх III анулював усі її конституційні статті, в країні розпочалася громадянська війна, що закінчилась перемогою середнього класу (рицарів) і скликанням першого представницького органу (парламенту) у 1264 році.

На той час до англійського парламенту входили вищі сановники церкви, барони, рицарі та посадові чини міського і місцевого рівня. Після 1290 року він став постійно діючим органом. Тут ми зупинимося на деяких моментах діяльності парламенту Англії, що позначилися на розвитку всього парламентаризму в подальшому.

В 1330 році було прийнято Вестмінстерський статут, за яким парламент повинен був збиратися на сесію один раз на рік, а за необхідності й частіше. Для зібрання парламенту король надсилав персональні запрошення баронам

(лордам) і звертався до громад з проханням обрати і направити до Лондона своїх представників. До функцій лордів входило обговорення питань і прийняття рішень, а до обов'язків вибраних представників - обговорення і прийняття рішень, а також надання згоди на те, що буде прийнято лордами і «кращими людьми».

На початку XIV століття парламент почав довготривалу боротьбу за обмеження прав короля. Вона почалася з лімітації кордонів королівських лісничих угідь (заповідників) і обмеження права контролювати призначення вищих посадових осіб, включаючи канцлера і скарбника. Цей наступ на королівські права завершився компромісом у 1301 році: король погодився розмежувати нові й старі заповідники, а парламент відмовився від втручання у призначення королем посадових осіб.

Незважаючи на напружені відносини між королем та парламентом, кожний наступний англійський король дотримувався букви закону, дотримуючись індивідуальних гарантій прав парламентарів. Це забезпечувало їм відносну безпеку політичної діяльності.

Парламент Англії вирішував важливі питання: багаторазово розглядав зміну податку на нерухомість, збільшення мита на бавовну і шкіру, оголошував каральні експедиції проти неспокійного Уельсу і бунтівної Шотландії, розглядав петиції до короля, судові справи тощо. Він функціонував на постійній основі з 1290 і аж до 1640 року. В 1640 році король Карл I вирішив встановити одноосібне королівське правління. В роботі парламенту настала перерва, що тривала 8 років. Однак в 1648 році для введення нових податкових законів Карл був змушений знову скликати парламент (так званий «довгий парламент»), який в результаті скинув його з престолу і засудив до страти.

Парламент Англії став взірцем парламентської демократії і практичною основою для розбудови парламентів у решті світу.

Парламент Англії дотепер є досить консервативним, ретельно оберігаючи давні традиції. Щорічні сесії парламенту відкриваються надзвичайно урочисто.

Цікаво, що Велика Британія не має конституції у формі єдиного писаного і прийнятого законодавчим органом документу, тому діяльність англійського парламенту базується на традиціях і конституційних звичаях. Парламентські механізми базуються на існуванні в країні двопартійної системи, під впливом якої унормовувався упродовж років весь комплекс відносин між Парламентом і урядом.

В умовах цієї системи уряд формується партією, що отримує більшість місць у Палаті Громад. Таким чином більшість законодавчо забезпечує діяльність уряду. За такого порядку при високій професійності постійно діючих урядових чиновників класична модель парламентського правління почала втрачати вагу. Відбулося зміщення центра влади від парламенту до уряду. У зв'язку з цим за останні чотири десятиліття були проведені суттєві реформи, спрямовані на підвищення ефективності діяльності парламенту: реорганізована система комітетів, запроваджена практика розслідування діяльності міністерств, утворено комітет контролю за діями державних органів і посадових осіб, створена посада омбудсмена, на постійній основі стали проводитись навчальні семінари для депутатів.

Парламент Великої Британії має вікові політичні традиції. Він є центром публічних дебатів, відкритим форумом, на якому гласно визначаються основи внутрішньої і зовнішньої політики. Його роль у цих питаннях є вирішальною.

Парламент Великої Британії є двопалатним: Палата Лордів складається з 1195 членів, а Палата Громад - з 650 членів. До Палати Лордів входить 789 перів, для яких членство у палаті є спадковим, 26 архієпископів, які є членами палати за посадою, та 11 юристів, які займають високі суддівські посади. Решта членів палати лордів отримують це право пожиттєво за заслуги перед державою, як це мало місце у Римському сенаті. Звання пожиттєвого лорда надає королева. У 1999 році уряд тодішнього британського прем'єр-міністра Тоні Блера розпочав реформу Палати лордів, щоб усунути з палати спадкових перів. Це й було здійснено відповідно до Конституційного акту 2005 року, який законодавчо закріпив початок процесу парламентської реформи.

Виконання третього завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Рекомендована література до теми:

- 1) Гавриш С.Б. Парламентаризм в Україні // С.Б. Гавриш / Парламентська реформа: теорія і практика. Зб. наукових праць. Випуск 6. – Київ: Верховна Рада України. Інститут законодавства, 2001. – С. 10-24.
- 2) Георгіца А.З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики. / Георгіца А.З. – Чернівці: Рута, 1998. – 484 с.
- 3) Денисов В. Еволюція управління суспільством і парламентаризм / В Денисов // Віче. – 2001. – № 9. – С.45-55.
- 4) Древаль Ю.Д. Ще раз про дефініцію понять «парламент» і «парламентаризм» / Ю.Д. Древаль // Парламентська реформа: теорія і практика. Зб. наукових праць. Випуск 6. – Київ: Верховна Рада України. Інститут законодавства, 2001. – С. 117- 124.
- 5) Шаповал В.М., Борденюк В.І., Журавльова Г.С. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні: Навч. посіб. – К. : Вид-во Української академії державного управління при Президентові України, 2000. – 216 с.

Тема 2. Поняття та зміст парламентського права України

Завдання для опрацювання:

1. Письмове опрацювання питання: «Місце парламентського права у системі права».
2. Дайте власне визначення парламентського права.
3. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

При виконанні першого завдання студентам необхідно звернути увагу, що останнім часом політики і вчені приділяють все більше уваги парламентському праву, що дійсно дозволяє говорити про нього вже не як про інститут, а як про самостійну галузь чи, як мінімум, як про підгалузь конституційного права (поряд із виборчим правом).

Тим не менш, питання про існування такої галузі права як парламентське право, залишається вельми дискусійним, і чимало дослідників розглядають проблеми українського і взагалі парламентаризму в рамках конституційного права України і зарубіжних країн.

Безумовно, парламентське право має певну специфіку предмету і методі правового регулювання - основних критеріїв, що використовуються при побудові системи права.

Парламентське право регулює організаційні, процесуальні відносини. Якщо для конституційного права в цілому характерні методи, засновані на владно-імперативних засадах, то для парламентського - перш за все на засадах координації і узгодження.

Статус парламентського права в системі національного права до кінця чітко невизначений, можливо, тому, що в теорії права виділяють декілька структурних елементів галузі: інститути, підгалузі, субінститути, підінститути тощо.

На нашу думку, частина парламентського права, та, яка стосується організації роботи парламенту та його процедур, серед яких головним, безумовно, є законодавчий процес, належить до сфери дії галузі конституційно-процесуального права, а та частина, яка стосується функцій і повноважень парламенту, його структурної та функціональної організації, - до галузі конституційного права України. Саме це дозволяє на сучасному етапі говорити не тільки про парламентське право, але й навіть про парламентське матеріальне і парламентське процесуальне право. Система загальної теорії парламентаризму і парламентського права складається з трьох основних блоків: теоретичного, інституційного та динамічного.

Перший блок включає в себе загальну характеристику парламентаризму, його теоретичне обґрунтування як ідеї, місце в системі конституційно-правових категорій, характеристику парламентського права, історичного розвитку парламентаризму і його сучасного стану, історії ідей парламентаризму і парламентського права тощо. Це своєрідна загальна частина теорії парламентаризму і парламентського права, особливу частину - питання організації і діяльності парламенту - складають два наступні блоки.

Інституційний (статичний) блок об'єднує проблематику правового статусу, функцій, компетенції, структури, порядку формування, внутрішньої організації палат, статусу парламентаря. Він знаходить розвиток в різних аспектах діяльності парламенту (динамічний блок): порядку його роботи, законодавчому процесі, у взаємодії і взаємовідносинах з іншими органами влади, у міжпарламентському співробітництві, організаційно-правовому і технічному забезпечення діяльності органів і складових частин парламенту.

З цієї причини до предмету парламентського права включаються дві умовно відокремлені групи суспільних відносин. Одну з них можна визначити як сутнісні відносини (матеріального характеру), через які виявляється роль і

призначення парламенту, тобто це, передусім, відносини між парламентом як представницьким і законодавчим органом і народом як джерелом влади, а також відносини міжінституційного характеру, покликані визначити місце парламенту в системі розподілу влад. Друга група відносин - це організаційні, процедурно-процесуальні відносини: парламентські процедури, парламентський, законодавчий і бюджетний процес, тобто те коло відносин, які можна визначити як власне парламентські.

Існує і така думка, що предмет парламентського права і набір його специфічних методів не дозволяють структурувати його в межах конституційного права як підгалузь. Така позиція базується на тому, що підгалуззю ми називаємо засади конституційного ладу, основи правового статусу людини і громадянина, систему державної влади і систему місцевого самоврядування тощо. Таким чином, можна визначити парламентське право як структурний елемент конституційного права, а саме як інститут підгалузі системи організації державної влади. А відтак, якщо не виходити за межі загальноновизнаних точок зору на структуру конституційного права як сукупність інститутів, цілком допустимо визначити парламентське право як підінститут інституту системи державної влади, а це суттєво обмежує його роль у системі правового регулювання суспільних відносин і не вписується в площину політико-правової організації, за якої парламент відіграє найголовнішу

Виконання другого завдання передбачає опрацювання визначень, поданих у рекомендованій до теми літературі.

Виконання третього завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Рекомендована література до теми:

1. Выстропова А.В. Парламентское право России. Учебное пособие. – Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001. – 87 с.
2. Олуйко В.М. Парламентське право України: проблеми теорії та практики. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 216 с.
3. Теліпко В.Є. Парламентське право. Академічний курс. Підручник./ В.Є. Теліпко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 664 с.

Тема 3. Вибори до парламенту України

Завдання для опрацювання:

1. Письмове опрацювання питання: «Виборчий бар'єр: поняття, види та застосування в Україні».
2. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

Виборча система була і залишається одним із найбільш політизованих інститутів виборчого права. Саме тому вона часто стає основним предметом дискусій при розгляді шляхів реформування виборчого законодавства. І хоча для досягнення повної реалізації основних засад демократичних виборів визначальною проблемою залишається регулювання механізмів і процедур реалізації та захисту основних принципів і виборчих прав під час виборчого процесу, вибір системи впливає на конкретний зміст відповідних механізмів і процедур та їх регулювання.

Опрацьовуючи перше питання, студенти повинні зауважити, що виборчий бар'єр – це захід, який має на меті обмежити представництво у виборному органі (парламенті) кандидатів чи партій, які користуються не надто великою підтримкою виборців. Розрізняють легальні та ефективні (неявні, природні) бар'єри.

Легальний бар'єр використовується у виборчих системах пропорційного представництва і визначається як законодавчо (легально) встановлена певна кількість або (частіше) певна частка (відсоток) голосів виборців, поданих на підтримку списку кандидатів, необхідних для участі у розподілі мандатів. Легальний бар'єр може бути встановлений як у межах держави (загальнодержавного виборчого округу), так і в окремих округах (якщо виборча система передбачає більш ніж один виборчий округ).

Ефективний бар'єр відіграє ту ж роль, однак не встановлюється явно, а є наслідком інших параметрів – виборчої формули та/або магнітуди округу.

До складових виборчої системи як незалежний елемент слід відносити лише легальний бар'єр. На сьогодні при формуванні частини парламенту за партійними списками в Україні діє 5 % виборчий бар'єр.

Виконання другого завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Законодавство:

- 1) Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2020.- № 7, № 8, № 9.- Ст.48.
- 2) Про Центральну виборчу комісію. Закон України від 30 червня 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 27. – Ст. 1763.

Рекомендована література до теми:

- 1) Виборче право України. Навч. посіб. / За заг ред. В. Ф. Погорілка. М. І. Ставнійчук. - К.: Парламентське вид-во, 2003. - 383 с.
- 2) Бакумов О. Принципи участі громадян України у виборах та референдумах // Право України. 2012. № 3-4. С. 504-510.
- 3) Ключковський Ю.Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія / Ю.Б.Ключковський; Національний університет «Києво-Могилянська Академія». – К.: Час Друку, 2011. – 132 с.
- 4) Мірошніченко Ю. Теоретичні засади та проблеми конституційно-

правового регулювання форм народовладдя в Україні // Право України. 2012. № 1-2. С.329 - 335.

5) Сліденко І. Концептуальні міркування з приводу доктринальних засад парламентської виборчої системи в Україні / І. Сліденко // Право України. 2013. № 5. С.96 – 104.

6) Федоренко В. Вибори, виборче право і виборчі системи - пріоритетний напрям сучасних конституційно-правових досліджень / В. Федоренко // Право України. 2013. № 5. С. 105 – 111.

Тема 4. Верховна Рада – Парламент України

Завдання для опрацювання:

1. Зобразіть схематично структуру Верховної Ради України.
2. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

1. Виконання першого завдання передбачає зображення схеми такого типу (на зразок):

Виконання другого завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Законодавство:

- 1) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.
- 2) Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04 квітня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - № 19.- Ст.134.

Рекомендована література до теми:

- 1) Бакумов О. Відповідальність Парламенту України в системі юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз / О.Бакумов. Право України. 2019. № 7. Ст. 198-217.
- 2) Баскакова Ю. В. Організація діяльності комітетів та депутатського корпусу Верховної Ради України в умовах розвитку парламентаризму. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2017. Вип. 21. С. 58–63.
- 3) Гавриш С.Б. Парламентаризм в Україні // С.Б. Гавриш / Парламентська реформа: теорія і практика. Зб. наукових праць. Випуск 6. – Київ: Верховна Рада України. Інститут законодавства, 2001. – С. 10-24.
- 4) Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму / Журавський В. С. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 344 с.
- 5) Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора юр. наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2019.
- 6) Зозуля О. І. Поняття та ознаки принципів діяльності комітетів і тимчасових комісій Верховної Ради України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 38. Т. 1. С. 46–50
- 7) Зозуля О. І. Сутність організаційної функції парламентських комітетів та її роль у реалізації номінаційної функції Верховної Ради України. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 13–18.
- 8) Кунець І. Ю. Конституційно-правові аспекти поняття парламентських комітетів і комісій в Україні та зарубіжних країнах. Юридична наука. 2017. № 5. С. 4–14.
- 9) Матейчук Р. І. Предмет діяльності парламентських комітетів. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 1 (22). С. 46–49.
- 10) Шаповал В. Парламент: функціональні характеристики. Право України. 2015. № 5. С. 54–69.

Тема 5. Конституційно-правовий статус народного депутата України

Завдання для опрацювання:

1. Порівняйте підстави чергового та дострокового припинення повноважень народного депутата України.
2. У формі таблиці зобразіть відмінність між депутатським імунітетом та депутатським індемнітетом.
3. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

Для виконання першого завдання доцільно використати таку таблицю:

Припинення повноважень народного депутата:

Чергове	Дострокове
закінчення терміну повноважень ВРУ відповідного скликання	<ul style="list-style-type: none">- особиста письмова заява про складення повноважень;- набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;- визнання депутата судом недієздатним або безвісно відсутнім;- припинення громадянства депутата або його виїзд на постійне проживання за межі України;- смерть народного депутата;- порушення вимог щодо несумісності депутатського мандату;- дострокове припинення повноважень ВРУ.

Виконання другого завдання передбачає самостійне заповнення такої таблиці:

Депутатський імунітет	Депутатський індемнітет
1. існує спеціальна процедура для зняття імунітету з народного депутата	1. спеціальна процедура зняття законодавством не передбачена
2. ...	2. ...

Виконання третього завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Законодавство:

- 1) Про статус народного депутата України: Закон України від 22 березня 2001 року // Відомості Верховної Ради. - 2001. - № 42. - Ст. 212.
- 2) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.

Рішення Конституційного Суду України:

- 1) Рішення Конституційного Суду України № 4-рп/2002 від 20.03. 2002 р. (справа про запити і звернення народних депутатів України до органів дізнання і досудового слідства) // Офіційний вісник України. - 2002. - № 13. - Ст. 668.
- 2) Рішення Конституційного Суду України № 9-рп/1999 від 27.10.1999 р. (справа про депутатську недоторканність) // Офіційний вісник України. - 1999.- №44.-Ст. 71.
- 3) Рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2003 від 26.06. 2003 р. (справа про гарантії депутатської недоторканності) // Офіційний вісник України. - 2003. -№ 28. - Ст. 1381.

Рекомендована література до теми:

- 1) Григоренко А. Гарантії здійснення повноважень народним депутатом України. Право України. 2004. № 5. С. 116–121.
- 2) Григоренко А. Юридичні колізії принципу несумісності поєднання посад народним депутатом України та міжнародна практика .Право України. 2003. № 6. С.97-100.
- 3) Законодавче забезпечення депутатської діяльності: міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 124 с.
- 4) Лещух А. Р. Конституційно-процесуальна відповідальність народного депутата України за невиконання або неналежне виконання обов'язків у парламенті. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2015. Вип. 4. С. 83–94.
- 5) Матейчук Р. І. Діяльність народних депутатів України у парламентських комітетах. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 5. С. 72–74.
- 6) Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням Верховного Суду України та Служби Безпеки України щодо офіційного тлумачення статті 86 Конституції України та статей 12,19, Закону України „Про статус народного депутата України (справа про запити народних депутатів України) – В кн.: Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997-2001. Кн. 1 / Відпов. ред. к.ю.н. П.Є.Євграфов. – К.:Юрінком Інтер, 2001.- С.375380.
- 7). Словська І. Є. Депутатський запит як форма реалізації контрольної функції парламенту (за законодавством України). Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2011. № 4 (21). С. 53–57.

Змістовий модуль 2 «Парламентські процедури»

Тема 1. Загальні питання парламентського законодавчого процесу

Завдання для опрацювання:

1. Дотримуючись вимог Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» охарактеризуйте всі стадії законодавчого процесу (починаючи від

законодавчої ініціативи та завершуючи набранням законом чинності) при прийнятті одного із запропонованих законопроектів. При цьому позитивним є передбачення альтернативних варіантів стадій законодавчого процесу (повторне друге читання, накладення Президентом вето тощо). Перелік законопроектів (на вибір): «Про землі водного фонду», «Про боротьбу з корупцією в сфері охорони здоров'я», «Про охорону національних природних парків», «Про внесення змін до Податкового кодексу України», «Про Програму забезпечення житлом молодих сімей», «Про сланцевий газ», «Про виноградарство та виноробну продукцію», «Про правовий статус селищ», «Про наукові дослідження».

2. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

При виконанні першого завдання студентам необхідно звернутися до Розділу IV Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» під назвою «Законодавча процедура». На основі положень цього розділу студенти повинні у письмовій формі відобразити повний алгоритм прийняття обраного ними законопроекту із переліку, або запропонувати власний законопроект.

Виконання другого завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Законодавство:

1) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.

Тема 2. Правове регулювання парламентського контролю

Завдання для опрацювання:

1. Письмова підготовка питання «Парламентський контроль за діяльністю уряду».
2. Опрацювання питань до семінарського заняття.

Методичні вказівки:

При підготовці першого питання студенти повинні засвоїти, що доцільно розрізняти такі форми парламентського контролю:

Відповідно до ст. 85 Конституції України Верховна Рада України здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України. Конституція України, Регламент Верховної Ради України, Положення «Про День Уряду України у Верховній Раді України», Положення «Про проведення парламентських слухань у Верховній Раді України» передбачають такі форми парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України: 1) розгляд щорічного звіту Кабінету Міністрів України про роботу; 2) розгляд позачергового звіту Кабінету Міністрів про його роботу в цілому або з окремих напрямів діяльності; 3) заслуховування звіту члена Уряду про його діяльність; 4) «День Уряду України» у Верховній Раді України; 5) парламентські слухання; 6) затвердження звіту про виконання Державного бюджету \ України.

Контроль Верховної Ради за діяльністю Уряду України базується на схваленій нею Програмі діяльності уряду.

Програма діяльності Кабінету Міністрів України на строк його повноважень подається на розгляд Верховної Ради у місячний строк після сформування Уряду. Питання про схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів розглядається на пленарному засіданні у 15-денний строк після її надходження до Верховної Ради.

Прем'єр-міністр України особисто представляє Програму діяльності Кабінету Міністрів України на пленарному засіданні парламенту, відповідає на запитання народних депутатів. За результатами розгляду Програми Верховна Рада України може схвалити Програму діяльності уряду або надати Кабінету Міністрів можливість доопрацювати цю Програму з урахуванням зауважень і пропозицій, висловлених при її обговоренні. Така можливість уряду може бути надана лише один раз.

У разі якщо Верховною Радою України за результатами розгляду Програми діяльності Кабінету Міністрів України не прийнято жодного із зазначених вище рішень, Програма діяльності уряду вважається несхваленою і протягом року цим Кабінетом Міністрів не подається до Верховної Ради. Програма діяльності уряду може бути повторно внесена на розгляд парламенту не раніш як через рік після дня її несхвалення.

Верховна Рада України один раз на рік розглядає звіт Кабінету Міністрів про хід і результати виконання схваленої нею Програми діяльності уряду. Такий звіт подається Кабінетом Міністрів України у 45-денний строк після

закінчення календарного року. Одночасно зі звітом про виконання Державного бюджету Кабінет Міністрів також подає на розгляд Верховної Ради доповіді про хід і результати виконання затверджених нею загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля. Верховна Рада України за пропозицією Голови Верховної Ради, або не менш як трьох комітетів, або не менш як однієї третини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради може в будь-який час прийняти рішення про позачерговий звіт Кабінету Міністрів із названих вище питань.

Щорічний звіт Уряду про хід і результати виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів не пізніш як за 15 днів, а позачерговий звіт - не пізніш як за три дні до розгляду на парламентському пленарному засіданні передається профільним комітетам, а також надається народним депутатам. Цей звіт на засіданні Верховної Ради доповідає особисто Прем'єр-міністр України, а у разі його відсутності - Перший віце-прем'єр-міністр. Після заслуховування звіту та співдоповідей профільних комітетів проводиться обговорення звіту, за підсумками якого Верховна Рада приймає відповідну постанову.

У разі якщо діяльність Кабінету Міністрів України визнана незадовільною, Верховна Рада за умови додержання вимог ст. 87 Конституції України може прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України. Питання про відповідальність Кабінету Міністрів України може бути внесене на розгляд Верховної Ради Президентом України або за пропозицією не менш як однієї третини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, підтриманою їх підписами.

Після внесення на розгляд Верховної Ради питання про відповідальність Кабінету Міністрів комітети відповідно до предметів їх відання у семиденний строк формулюють і направляють через апарат Верховної Ради питання до Уряду, на які вони хотіли б отримати відповіді до розгляду питання про його відповідальність. Кабінет Міністрів України у десятиденний строк після отримання вказаних запитань направляє комітетам відповіді на них, після одержання яких комітети розглядають питання про відповідальність Уряду України на своїх засіданнях.

Питання про відповідальність Кабінету Міністрів України розглядається на пленарному засіданні Верховної Ради у 30-денний строк після дня його внесення. Розгляд цього питання починається з доповіді Президента України або народного депутата, уповноваженого групою народних депутатів, які ініціювали питання про відповідальність Уряду України. Після цього слово для виступів надається Прем'єр-міністру України, а в разі його відсутності з поважних причин - Першому віце-прем'єр-міністру. Після закінчення обговорення проводиться голосування щодо прийняття резолюції недовіри. Така резолюція вважається прийнятою, якщо за неї проголосувала більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради.

Залишається лише додати, що питання про відповідальність Кабінету Міністрів України не може розглядатися Верховною Радою більше одного разу протягом однієї чергової парламентської сесії, а також протягом року після схвалення Програми діяльності уряду або протягом останньої сесії Верховної Ради.

Верховна Рада за ініціативою парламентського комітету або суб'єкта права законодавчої ініціативи може прийняти рішення про проведення «Дня Уряду України» з будь-яких актуальних питань соціально-економічного розвитку, розвитку виробництва, внутрішньої і зовнішньої політики держави, додержання Урядом України вимог Конституції України, виконання законів, підготовки пропозицій щодо правового врегулювання важливих для суспільства економічних, соціальних, політичних і правових проблем.

Тематика «Дня Уряду» визначається Верховною Радою не пізніше як за 10 робочих днів до його проведення. Кожна депутатська фракція має право сформулювати і подати щодо кожної тематики не більше трьох запитань, на які представники Кабінету Міністрів мають надати відповіді під час проведення «Дня Уряду».

Не пізніше як за п'ять робочих днів до проведення «Дня Уряду України» Кабінет Міністрів надає відповідним комітетам та народним депутатам аналітичні та довідкові матеріали з питань, що розглядатимуться на «Дні Уряду».

«День Уряду України» проводиться на пленарних засіданнях Верховної Ради щомісяця кожного другого вівторка. Час, необхідний для проведення «Дня Уряду», встановлюється Верховною Радою.

Виконання другого завдання передбачає опрацювання питань, викладених у Методичних вказівках до підготовки семінарських занять з курсу «Парламентське право» до відповідної теми.

Законодавство:

- 1) Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.
- 2) Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст.99.

Рекомендована література до теми:

- 1) Давиденко Е. Службі Омбудсмана в Україні – три роки // Право України. – 2001. – № 6. – С. 132-134.
- 2) Журавльова Г. С. Форми та механізм парламентського контролю / Г. С. Журавльова // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 41–47.
- 3) Коврякова Е. В. Парламентский контроль: зарубежный опыт и российская практика. – М. : ОАО “Издательский дом “Городец”, 2005. – 192 с.
- 4) Кривенко Л. Парламентський контроль. Бар'єри і колізії / Л. Кривенко // Віче. – 2004. – № 6. – С.9-13.
- 5) Майданник О. Контрольна функція парламенту: сутність, зміст, призначення / О. Майданник // Право України. – 2013. - № 5. – С. 280 – 286.

- 6) Майданник О. Організаційно-правові форми здійснення парламентського контролю в Україні // Право України. – 2003. – № 7. – С. 11-13.
- 7) Майданник О. Поняття і сутність парламентського контролю // Право України. – 2004. – №10. – С. 12-16.

Рекомендована література

- 1) Актуальні проблеми конституційного права України [Текст]: підручник / за заг. ред. проф. Олійника А.Ю. – Рек. МОН. – К. : ЦУЛ, 2013.
- 2) Виборче законодавство України : стан, шляхи та перспективи вдосконалення [Текст]: матеріали засідань науково-практичного семінару з проблем виборчого законодавства України. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2011. – 263 с.
- 3) Джерела конституційного права України [Текст]: монографія / Шемшученко Ю.С., Пархоменко Н.М., Скрипнюк О.В., Ющик О.І., Шаповал В.М.– К.: Наукова думка, 2010.– 709 с.
- 4) Конституційне право України: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / В.П. Колісник (ред.), Ю.Г. Барабаш (ред.).- Х. : Право, 2008. – 416с.
- 5) Майданник О.О. Конституційне право України: Навч. посіб./ Майданник О.О. – К.: Алерта, 2011. – 380 с.
- 6) Конституція України у судових рішеннях / М.П.Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С. Терлецький.– К.: Юрінком Інтер, 2011.– 432 с.
- 7) Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина [Текст]: навч. посіб. / Анна Сергіївна Пазенок.– Рек. МОН.– К.: Академвидав, 2010.– 176 с.
- 8) Стрижак А. А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.) [Текст] / Андрій Андрійович. Стрижак. – К. : Ін Юре, 2010. – 631 с.
- 9) Планування законодавчої діяльності парламенту [Текст]: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 22 черв. 2010 р. / за заг. ред. В.О.Зайчука. – К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2011. – 216 с.
- 10) Погорілко В. Ф. Конституційне право України [Текст] : підручник / Віктор Федорович Погорілко, В.Л. Федоренко. – Рек. МОН, 2-ге вид., переробл. і доп.– К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.– 432 с.
- 11) Совгіря О. В. Конституційне право України. Повний курс [Текст]: навчальний посібник / Ольга Володимирівна Совгіря, Н. Г. Шукліна. – Рек. МОН; 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 544 с.